

סוגיות בדף היומי

זבחים ס"ב. "בשלמא בית מינכרא צורתו אלא מזבח מנא ידעי"

שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה אשר נראה לדוד אביו אשר הכין דוד בגורן ארנן היבוסית. הרי שכתוב מפורש שבית המקדש נבנה בהר המוריה באותו מקום שהיתה העקידה.

ובהלכה ב' אומר הרמב"ם ומסורת ביד הכל שבמקום שבנה בו דוד ושלמה מזבח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק, והוא המקום שבנה בו נח מזבח כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל ובו הקריב אדם הראשון קורבן כשנברא ומשם נברא. ואמרו חכמים: אדם ממקום כפרתו נברא. והכסף משנה העיר שדברים אלו הם מדברי המדרשים ופרקי דרבי אליעזר.

הרי שנתבאר לנו מחז"ל והרמב"ם שמסורת ביד הכל שהמזבח שהיתה עליו עקידת יצחק הוא המזבח שבו בנו דוד ושלמה בהר המוריה את בית המקדש, לכן אומרת הגמ' שאת אפרו של יצחק הם ראו שמונח באותו מקום.

וכך מבואר בדברי רש"י בפרשת בחוקות, וזה בדברי התורה כהנים על הפסוק [ויקרא, כ"ו, מ"ב] "וזכרתי את בריתי יעקב, ואף את בריתי יצחק, ואף את בריתי אברהם אזכור, והארץ אזכר". אומר רש"י מדברי התורה כהנים: למה אצל אברהם ויעקב כתוב אזכור, ואצל יצחק לא נאמר אזכור. אומר רש"י ולמה לא נאמר זכירה ביצחק, אלא אפרו של יצחק נראה לפני צבור ומונח על המזבח. וכמו כן אומר רש"י בפרשת וירא בעקידה, על מה שאברהם אבינו אמר "בהר ה' יראה". אומר רש"י שאפרו של יצחק צבור ועומד על גבי המזבח ונראה לפני הקב"ה לדורות. הרי שאפרו של יצחק צבור ועומד על המזבח, ואנשי כנסת הגדולה ראו את אפרו מונח באותו מקום.

וכך מביא המהרש"א את דברי רש"י אלו בעקידה, שכוונת הגמ' שראו את אפרו של יצחק למרות שיצחק אבינו לא נשרף ואיך ראו את אפרו, הכוונה שראו את אפרו של האיל שאברהם אבינו הקריב תמורתו. ואמנם הלשון **בפרקי דרבי אליעזר** בפרק ל"א "אפרו של איל נעשה צבור ביסוד מזבח החיצון". וזו דעת פרקי דרבי אליעזר, שמדברי הגמ' אצלנו מבואר שאפר יצחק הוא ביסוד המזבח החיצון. **בשיבולי הלקט** מובא בשם המדרש שכאשר נעקד יצחק על גבי המזבח ונעשה דשן היה אפרו מושלך על הר המוריה והביא עליו הקב"ה טל של תחיה, ולפי זה מתפרש לשון "אפרו של יצחק" כפשוטו. על כל פנים למדנו מלשון פרקי דרבי אליעזר שהלשון אפרו של יצחק, שמצוי כאן בגמ' ובכל המקומות שנזכר, הכוונה לאפר של איל, שהתפלל אברהם אבינו שכל מה שנעשה באיל יחשב כאילו נעשה ביצחק, "יהי רצון שתהא זו כאילו עשויה בבני, כאילו בני שחוט, כאילו הוא נקטר ונעשה דשן" ולכן זה נקרא אפרו של יצחק.

ועניין זה ביאר המהר"ל בגור אריה שיצחק אבינו שמסר את עצמו במסירות נפש לקדש את ה' הסכים להישחט ולהישרף כדין קורבן עולה, ולכן זה נחשב שאפרו של יצחק נראה לפני הקב"ה.

[הרה"ג מיכל זילבר שליט"א]

כשעלו בני ישראל מהגולה לבנות את בית המקדש השני, ידעו אנשי כנסת הגדולה היכן מקומו של ההיכל ושל קודש הקודשים, משום שעדיין היתה ניכרת צורתו של הבית הראשון, על ידי כך שיסודות כותלי ההיכל וחומת העזרה נשארו, ומזה ידעו היכן הוא מקומם המדויק של העזרה וההיכל, אבל שואלת הגמ' מהיכן הם ידעו את מקומו המדויק של המזבח.

מתרצת הגמ': "א"ר אליעזר ראו מזבח בנוי ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו". פרוש: ראו שבשמים כנגד אותו מקום שהמזבח נמצא בעזרה, יש מזבח בשמים ששם עומד המלאך מיכאל ומקריב עליו קורבנות. והתוספות במס' מנחות בדף ק"י מביאים על דברי הגמ', שדורשת מהפסוק [ד"ה ב, ב, ג], "לעולם זאת על ישראל" שהקורבנות מתקיימים לעולם על ישראל. והיה קשה לגמ' וכי לעולם יש קורבנות בישראל, הרי כשחרב בית המקדש בעונותינו הרבים, בטלו הקורבנות. "א"ר גידל אמר רב זה מזבח בנוי ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קורבנות". מביאים שם התוספות מדרשות חלוקים. יש מי שאומר שהוא מקריב נשמותיהם של צדיקים ויש מי שאומר כבשים של אש.

והתוס' מסבירים את התפילה בשמונה עשרה בברכת העבודה שברצה: "ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון", שהכוונה על אותם כבשים של אש. ויש אומרים שזה מתייחס לנאמר: והשב את העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל, מתפללים שהקב"ה יחזיר את העבודה לבית המקדש עם הקורבנות של ישראל. ומדברי הגמ' הזו רואים שבשמים ישנו מזבח בנוי שעליו השר הגדול עומד ומקריב קורבנות, וכנגדו בארץ נמצא המזבח בעזרה, וכך ידעו אנשי כנסת הגדולה היכן מקומו של המזבח שבעזרה.

עוד תירוץ אומרת הגמ': "ר' יצחק נפחא אמר אפרו של יצחק ראו שמונח באותו מקום". ראו את אפר העקידה של יצחק אבינו שמונח באותו מקום, ומזה ידעו בדיוק היכן מקומו של המזבח. וכוונת דברי הגמ' ע"פ המבואר בדברי הרמב"ם שהמזבח היה בנוי בדיוק באותו מקום שבנה אברהם אבינו את המזבח שעקד עליו את יצחק בנו. ואומר הרמב"ם [פ"ב הל' בית הבחירה]: "המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם שנאמר וזה מזבח לעולה לישראל" [ד"ה א. כב, א]. את דברי הרמב"ם ביאר הגרי"ז בחידושו על הרמב"ם במכתבים שבסוף הספר שכתב שמה שהיתה בחירה על מקום בית המקדש כפי שכתוב בתורה המקום אשר יבחר, וכמו"כ היתה בחירה מיוחדת על מקומו של מזבח החיצון. וזה שונה ממקומו של מזבח הפנימי שגם הוא נכלל ב"הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל". אבל כאן, מלבד קדושת המקום, היתה גם בחירה מיוחדת מהקב"ה על מקומו של המזבח החיצון, ובזה הוא מבאר את לשון הרמב"ם: "שאינ משנים את מקום המזבח לעולם, שנאמר 'זה מזבח לעולה לישראל'". פסוק זה אמר דוד, ובזה נאמר דין בחירה שיש גם על מקום המזבח במיוחד, מלבד על מקום המקדש שגם הוא נבחר. ממשיך הרמב"ם ואומר שבמקום בית המקדש נעקד יצחק אבינו, שנאמר "ולך לך אל ארץ המוריה", ונאמר בדברי הימים "ויחל